

ȘCOALA NAȚIONALĂ DE STUDII POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE
Școala Doctorală
Domeniul Sociologie

ADUȚI NEPERECHE.
STUDIU ASUPRA VIEȚII URBANE
FĂRĂ PARTENER ȘI FĂRĂ COPII

- rezumat -

Coordonator științific:
Prof. univ. dr. Alfred BULAI

Doctorandă:
Adriana Emilia SAVU

București
2023

Scopul general, obiectivele și premisele teoretice ale cercetării

Faptul că oamenii se căsătoresc mult mai târziu sau chiar deloc, că nu se mai grăbesc sau nu-și doresc să devină părinți și că din ce în ce mai mulți dintre ei locuiesc singuri reprezintă realități sociale observate și studiate în prezent pe toate continentele. Ele au rădăcini și ramificații sociale complexe pentru înțelegerea cărora este nevoie de o abordare din perspectiva mai multor discipline.

În societățile vest-europene, existența în afara mariajului, în special a femeilor, a constituit un fenomen social și demografic de proporții semnificative încă din urmă cu mai multe secole. Cercetarea socială pe această temă a luat avânt, în lumea occidentală, începând cu mijlocul secolului al XX-lea. În restul lumii, aceste fenomene și categorii de populație au intrat în atenția generală și a mediilor academice abia în ultimele două decenii. Aceste preocupări la nivel global au condus la constituirea și promovarea unui nou domeniu interdisciplinar care, în prezent, se regăsește sub denumirea de „Singles [Singlehood sau Singleness] Studies”. Pe de altă parte, cercetarea socială din România rămâne ancorată aproape exclusiv în problematica și evoluțiile familiei și ale cuplului, „celibatul” și „celibatarii” fiind amintiți atunci când se enumeră alternativele non-maritale, dar nefăcând, până în prezent, obiectul principal al unor studii dedicate. Cu câteva excepții, același lucru poate fi spus și despre persoanele fără copii.

Cercetarea de față și-a propus să exploreze fenomenul vieții în afara mariajului, a cuplului și fără copii dintr-o perspectivă multidimensională. S-a urmărit atât evoluția sa istorică la nivelul societății românești, cu deosebire a mediului urban, cât și experiențele de viață ale unor adulți necăsătoriți, fără copii și fără partener cu vârste peste cele medii, naționale și urbane, la prima căsătorie. Scopul general al acestui demers de cercetare îl reprezintă crearea unui precedent academic pentru deschiderea în România a unei „discuții” pe această temă.

Principalele obiective urmărite în acest studiu au fost:

- Explorarea fenomenului vieții în afara mariajului, a cuplului și fără copii și identificarea eventualelor particularități ale spațiului românesc și ale mediului său urban;
- Explorarea experiențelor unor adulți necăsătoriți, fără partener și fără copii și a modului în care acestea reflectă contexte sociale mai largi;
- Identificarea circumstanțelor care intervin în menținerea statu-quo-ului civil și parental;
- Identificarea unor posibile direcții ulterioare de cercetare.

S-au căutat răspunsuri la următoarele întrebări:

- Care sunt elementele specifice spațiului românesc în ce privește existența în afara mariajului, fără copii și fără partener?

- Care este profilul sociodemografic al celor care au înaintat în viață fără angajamente de tip marital și parental?

- Care sunt împrejurările, obiective și subiective, care i-au condus spre acest moment al vieții?

- Care sunt consecințele înaintării în viață ca adult necăsătorit, fără copii și, eventual, fără partener?

Cadrul general în care a fost gândit acest studiu reflectă caracterul său exploratoriu și perspectiva interdisciplinară. Nu au fost formulate ipoteze de lucru și nu s-a dorit testarea vreunei teorii. S-a plecat însă de la o serie de idei și principii elaborate de mai mulți cercetători sociali. Este vorba, în primul rând, de modul în care C. Wright Mills a înțeles „știința socială”, ca un demers intelectual prin care se caută o prezentare a realității în întregul ei - o realitate în care individualul și socialul sunt inseparabile, iar prezentul este integrat în istorie.¹ În opinia lui Mills, indiferent de tema abordată, cadrul de analiză trebuie să fie suficient de larg pentru a cuprinde diversitatea societăților și ființelor umane, respectiv pentru a include diferitele universuri sociale existente de-a lungul istoriei, perspectiva istorică și cea comparativă fiind indisolubil legate. Un studiu complet în științele sociale, spunea el, trebuie să urmărească trei coordonate - biografia, istoria și societatea -, omul fiind un actor social care trebuie înțeles în complexitatea interacțiunilor sale cu structurile sociale și contextul istoric. Mills considera că numai prin comparație, prin utilizarea cât mai amplă a documentației istorice și printr-o abordare din multiple perspective putem conștientiza prezența sau absența unor etape din dezvoltarea unei societăți și putem înțelege prezentul acesteia. La rândul său, Rotariu susține că trecutul și prezentul sunt două fețe ale aceluiași întreg și că ele trebuie să fie în egală măsură cunoscute pentru a înțelege atât problemele sociologice, cât și cele demografice.²

Printre ideile și principiile care au ghidat inițial acest studiu se numără și cele formulate de Urie Bronfenbrenner în cadrul teoriei sistemelor ecologice³ și de Glen Elder Jr. în cadrul teoriei cursului vieții.⁴ Ambii autori subliniază faptul că dezvoltarea umană se produce într-o anumită locație și timp istoric, iar indivizii operează ca agenți în nume propriu optând între anumite oportunități care li se oferă în timpul și societatea în care trăiesc. Cei doi abordează problematica schimbării de-a lungul timpului și recunosc impactul contextului istoric și social asupra individului. Alegerile

---

¹ C. Wright Mills, *Imaginația sociologică* (București: Editura politică, 1975).

² Traian Rotariu, *Studii demografice* (Iași: Polirom, 2010).

³ Urie Bronfenbrenner, „Developmental ecology through space and time: A future perspective” în *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development*, ed. Phyllis Moen, Glenn H. Elder, Jr. și Kurt Luscher (Washington, DC: American Psychological Association, 1995), 619–647, <https://doi.org/10.1037/10176-018>.

⁴ Glen H. Elder Jr., „The Life Course as Developmental Theory,” *Child Development* 69, no. 1 (1998): 1-12, <https://doi.org/10.2307/1132065>.

metodologice inițiale au fost influențate, de asemenea, de pozițiile unor sociologi francezi și italieni - Lahire⁵, Bertaux⁶ și Ferrarotti⁷ - care favorizează abordările narativ-biografice și se focalizează pe studierea proceselor de socializare și individualizare ca fiind condiționate istoric. Aceștia subliniază necesitatea restabilirii conexiunilor dintre spațiile și procesele sociale, pe de-o parte, și itinerariile personale, pe de altă parte.

Ideile și pozițiile exprimate de autorii amintiți mai sus au avut un rol important în strategia generală de abordare a temei de cercetare și în accentul pus, în fiecare etapă și cu fiecare metodă utilizată, pe dimensiunea temporal-istorică. Nu s-a plecat însă de la un model teoretic sau un cadru conceptual specific. Abordarea de tip exploratoriu a vizat inclusiv aspectele legate de terminologie, atât în limba română, cât și în alte limbi. Acest tip de abordare, precum și ideea că multe dintre cuvintele utilizate în vorbirea curentă, ca și conceptele folosite de cercetătorii sociali au rădăcini istorice și sunt impregnate cultural, a condus încă de la începutul acestui studiu spre o direcție de documentare și analiză a aspectelor de natură lingvistică și lexicală. Dincolo de acest demers, în lucrarea de față termenii de mai jos au fost utilizați cu următoarele sensuri:

- **celibatar(ă)** - în sensul restrâns, utilizat în demografie: (persoană) care nu a fost niciodată căsătorit(ă);
- **celibat** - faptul de a fi celibatar, starea persoanei necăsătorite (vreodată);
- **necăsătorit(ă)** - care nu a fost niciodată căsătorit(ă);
- **necăsătorie** - faptul sau starea de a nu fi fost căsătorit(ă) vreodată; celibat;
- **noncăsătorit(ă)** - care nu a fost sau nu mai este căsătorit(ă); aplicabil persoanelor necăsătorite, divorțate sau văduve (echivalent al termenului *single*, utilizat în sens legal);
- **noncoabitare** - faptul sau starea de a nu locui cu un partener;
- **nonmariaj** - faptul sau starea de a nu fi sau a nu mai fi într-un mariaj legal constituit (utilizat ca echivalent al termenilor *singlehood* sau *singleness*, în sensul legal);
- **nonparentalitate** - faptul sau starea de a nu avea copii biologici;
- **monomenaj** - gospodăria de o singură persoană.

---

⁵ Bernard Lahire, *Dans les plus singuliers du social. Individus, institutions, socialisations* (Paris: La Découverte, 2013, EBook); Bernard Lahire, *Omul plural. Către o sociologie psihologică* (Iași: Polirom, 2000).

⁶ Daniel Bertaux, *Le récit de vie*, 4e édition (Paris: Armand Colin, 2016, EBook).

⁷ Franco Ferrarotti, *On the Science of Uncertainty: The Biographical Method in Social Research* (Lanham: Lexington Books, 2003).

Metodologia cercetării

În cercetarea de față s-a utilizat o metodologie mixtă construită în mod secvențial⁸ în care au fost combinate metode și tehnici de tip calitativ și cantitativ, acestea fiind adăugate în funcție de informațiile colectate în etapele anterioare. În prima etapă s-a realizat o analiză secundară a datelor statistice demografice și o serie de interviuri de tip povestea vieții. De asemenea, plecând de la ideea că limba este o componentă esențială a culturii, iar studierea elementelor lexicale și discursive dintr-o perspectivă istorică și comparativă oferă informații relevante cu privire la particularitățile societății românești, s-a urmărit modul în care o serie de termeni și concepte care se referă la indivizii necăsătoriți și fără parteneri s-au dezvoltat de-a lungul timpului în patru spații sociolingvistice reprezentate de limbile engleză, franceză, poloneză și română. Termenii și sintagmele din limba română evidențiate în acest mod au fost utilizate în a doua etapă în selecția unor texte care au constituit două corpusuri supuse analizei de conținut, unul având ca sursă Biblioteca digitală a BCU Cluj⁹, iar celălalt platforma Toți Pentru Unu (TPU.ro). Datele desprinse din aceste analize, precum și unele aspecte remarcate în cadrul procesului de recrutare a participanților la interviuri au condus la necesitatea investigării, în ultima etapă a cercetării, a percepțiilor și opiniilor generale cu privire la persoanele necăsătorite. În acest sens, a fost realizată o analiză de conținut a unor discuții desfășurate pe mai multe forumuri online și o anchetă pe bază de chestionar online.

Analiza secundară a datelor statistice demografice a plecat de la nevoia de a obține o imagine de ansamblu, respectiv o estimare a dimensiunilor românești ale fenomenului și categoriei reprezentate de adulții necăsătoriți și fără copii, în special rezidenții urbani cu vârste peste 35 de ani. Toate informațiile colectate ulterior prin celelalte metode au fost raportate, mai mult sau mai puțin, la cele sintetizate în cadrul acestei analize.

Pe baza argumentelor acelor autori care au susținut necesitatea lărgirii perspectivei temporale pentru înțelegerea tendințelor recente, analiza demografică a fost extinsă asupra unei perioade cuprinse între primul recensământ modern al populației României din 1899 și ultimele date statistice disponibile pentru fiecare dintre indicatorii urmăriți. Această perioadă a fost împărțită în patru intervale de timp, semnificative din punct de vedere al regimurilor politice și demografice: 1) secolul al XIX-lea și demografia „României Mici”, 2) perioada interbelică și până la instalarea regimului comunist, 3) regimul comunist și 4) perioada postcomunistă. Au fost sintetizate informații provenite din mai multe surse incluzând publicații ale unor cercetători români și străini, anuare statistice și rapoarte internaționale. În același timp, au fost prelucrate mai multe serii de date

---

⁸ John W. Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, 4th Ed. (SAGE, 2014).

⁹ Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca.

agregate și publicate oficial în urma recensămintelor românești ale populației și locuințelor, realizate în intervalul 1899 - 2011. Aceasta a permis evidențierea unor aspecte rareori abordate până acum, precum diferențele dintre urban și rural în ce privește populația necăsătorită, corelațiile dintre starea civilă, nivelul educațional și nonparentalitate sau comparații privind raportul de masculinitate pe medii de rezidență, grupe de vârstă și stare civilă.

Plecând de la datele colectate la recensăminte cu privire la persoanele care trăiesc în uniuni consensuale și la numărul de copii născuți de femeile peste 15 ani, s-a urmărit obținerea unei imagini cât mai apropiate de realitate referitoare la noncoabitare și nonparentalitate. Au fost evidențiate, de asemenea, unele aspecte legate de migrație și fertilitate, fenomene care se răsfrâng asupra raportului dintre sexe, acesta din urmă influențând, la rândul său, dinamica mariajelor și dimensiunile populației necăsătorite. Deoarece capitala reprezintă locul de rezidență al tuturor participanților la interviuri (ca și al majorității respondenților la ancheta online, de altfel), s-a considerat utilă și necesară o examinare mai detaliată a contextului sociodemografic al Bucureștiului. A fost subliniat, de asemenea, rolul pe care nivelul de educație al indivizilor îl are în realizarea sau nerealizarea parteneriatelor de cuplu. Informațiile rezultate în urma demersului de analiză a datelor statistice demografice au contribuit la formularea răspunsurilor la trei dintre întrebările de cercetare și sunt prezentate în capitolul III al acestei teze.

Analiza de conținut a Bibliotecii digitale a BCU Cluj a urmărit completarea informațiilor colectate în partea de documentare cu privire la modul în care o serie de cuvinte și expresii care desemnează indivizii necăsătoriți au fost utilizate de-a lungul timpului. Doisprezece astfel de termeni și sintagme au folosit drept chei de căutare și selecție a textelor care au constituit corpul de date supus analizei. Este vorba de *becher*, *burlac*, *celibatar*, *domnișoară bătrână*, *fată bătrână*, *fătălău*, *flăcău/fecior/june bătrân*, *holtei*, *bărbat singur*, *femeie singură*, *persoană singură* și *persoană/femeie/bărbat necăsătorit(ă)*, incluzând forme ale acestora rezultate din declinări sau din reguli ortografice mai vechi. S-a urmărit o investigație cât mai amănunțită a întregii baze de date digitale a BCU Cluj, așa cum se prezenta ea la finalul anului 2021. Selecția textelor incluse în această analiză a fost realizată, într-o primă fază, cu ajutorul motorului de căutare al site-ului Bibliotecii, iar ulterior manual, prin eliminarea răspunsurilor false date de căutarea automată. Corpul final a cuprins 1816 texte apărute între anii 1860 și 2020 în 257 de cărți și periodice. Perioada de un secol și jumătate acoperită de aceste publicații a fost împărțită în patru intervale de timp care coincid, în cea mai mare parte, cu cele stabilite în analiza contextului demografic, respectiv: 1) secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea până la Marea Unire (1860 - 1918); 2) perioada interbelică până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial (1919 - 1945); 3) perioada regimului comunist (1946 - 1989) și 4) perioada postcomunistă (1990 - 2020). Pentru fiecare dintre cele patru perioade a fost înregistrat numărul de texte în care a apărut fiecare dintre cei 12

așa-numiți „termeni cheie” utilizați în căutare. În plus, dat fiind că numărul total de documente digitizate de BCU Cluj pentru fiecare dintre cele patru intervale de timp este foarte diferit, s-a făcut o raportare a numărului de apariții ale fiecărui termen în fiecare dintre cele patru perioade la numărul total de documente digitizate corespunzând respectivelor perioade.

Fiecare fragment de text în care apare un „termen cheie” a fost analizat din punct de vedere al conținutului - literar, religios, umoristic, social-politic etc. - și inclus într-o categorie-context. Au fost identificate 14 astfel de categorii-context. În cazul a patru termeni cu cea mai mare frecvență de apariție - *burlac*, *holtei*, *celibatar* și *fată bătrână* - a fost înregistrat numărul de utilizări/apariții din fiecare categorie-context pentru fiecare dintre cele patru perioade. Nu s-au folosit softuri specializate, codarea și cuantificarea fiind realizate doar cu ajutorul funcțiilor unui program de calcul tabelar.

Analiza de conținut a site-ului TPU.ro a avut ca scop principal completarea informațiilor obținute din analiza anterioară, prin investigarea unui interval de timp mai puțin acoperit de documentele digitizate de BCU Cluj (2009-2022) și a unui mediu diferit de comunicare reprezentat de o platformă de tip „comunitate” sau „rețea” în care utilizatorii înregistrați interacționează prin intermediul întrebărilor și răspunsurilor. Această platformă a fost aleasă în special datorită motorului propriu de căutare după cuvinte și expresii cheie. Au fost folosiți aceiași „termeni cheie” ca în analiza anterioară la care s-a adăugat termenul *single*, care a început a fi utilizat și în social media românească în sensul de „persoană fără partener”. S-a urmărit, în principal, dimensiunea cantitativă dată de numărul de utilizări (apariții) al fiecăruia dintre acești termeni, așa cum a fost el înregistrat și oferit de motorul de căutare al site-ului, dar și sensurile pe care unii utilizatori îl dau acestor termeni și asocierile pe care aceștia le fac.

Rezultatele obținute în urma celor două analize de conținut descrise anterior completează răspunsurile la două dintre întrebările de cercetare (privind particularitățile societății românești și consecințele înaintării în viață fără partener și fără copii) și sunt prezentate în capitolul IV.

În analiza de conținut a unor discuții pe forumuri au fost utilizate resurse online identificate în etapele anterioare din care au fost selectate, pe criteriul relevanței comentariului sau întrebării de inițiere și postărilor de răspuns, 12 discuții cu privire la persoanele necăsătorite și care, eventual, nu sunt într-un cuplu. Aceste discuții s-au desfășurat în intervalul 2004-2021, pe 4 forumuri - Desprecopii.ro, eLady.ro, RoPortal.ro și TPU.ro. Spre deosebire de analiza anterioară care s-a focalizat pe aspectul lexical-semantic, în acest caz s-a plecat de la comentarii și întrebări de inițiere deschise (precum „ce părere aveți despre... [celibatari/ burlaci/ fete bătrâne/ persoane care nu vor o relație]?”) postate de utilizatorii celor patru forumuri și au fost urmărite temele care apar în cuprinsul acestor discuții.

Cele 12 materiale care au format corpusul supus analizei au inclus postările unui număr total

de 197 participanți înregistrați (cu nume distinct de utilizator) pe cele 4 forumuri, plus 12 postări anonime (fără nume de utilizator). Plecând de la discuția cu cel mai mare număr de participanți și care se referă la ambele sexe, au fost identificate mai multe teme-categorii care au fost ulterior urmărite în celelalte discuții, adăugându-se și altele, acolo unde a fost cazul. Informațiile astfel obținute completează răspunsul la întrebarea privind consecințele înaintării în viață ca adult necăsătorit și fără partener. Rezultatele acestei analize sunt prezentate în capitolul V.

Ancheta pe bază de chestionar online a constituit, din punct de vedere cronologic, ultimul demers de culegere a datelor și cel mai limitat, de altfel, ca timp de desfășurare. Obiectivul său principal a fost de a culege rapid cât mai multe date care să completeze și să aducă mai aproape de prezent informațiile obținute anterior prin alte metode. Fiind gândit tot ca o oportunitate de explorare a fenomenului studiat¹⁰, chestionarul online s-a adresat persoanelor din toate categoriile sociodemografice, conținând întrebări pentru toți respondenții, dar și unele separate pe criterii de vârstă, stare civilă, relațională și parentală. El a constituit inclusiv un prilej de a testa întrebări și opțiuni de răspuns în vederea unui eventual demers viitor de cercetare realizat pe un eșantion mult mai reprezentativ de participanți.

O parte dintre itemii chestionarului au căutat să surprindă atitudini și percepții generale cu privire la adulții necăsătoriți, viața în afara cuplului și lipsa copiilor. Mai multe întrebări au vizat persoanele necăsătorite, indiferent de statusul relațional sau parental, iar altele s-au adresat exclusiv celor care la data completării chestionarului erau necăsătorite, fără copii și fără partener. În plus, o secțiune numită „de terminologie” a cuprins șase întrebări adresate tuturor respondenților și a urmărit aspecte legate de utilizarea și sensul dat de aceștia unor termeni și sintagme discutate și analizate în etapele anterioare. S-a încercat, astfel, o ancorare în prezent inclusiv a aspectelor de natură lingvistică.

Lotul total de respondenți cuprinde 107 persoane cu diferite stări civile și vârste de la 18 la peste 70 de ani. Dintre toți participanții, 32 de persoane sunt necăsătorite, iar dintre acestea din urmă, 21 nu formau un cuplu la data anchetei. Rezultatele obținute în secțiunea „terminologie” au fost incluse în capitolul IV, dedicat aspectelor lingvistice. Răspunsurile la toate celelalte întrebări ale chestionarului sunt prezentate și discutate în capitolul V.

Interviul de tip povestea vietii a constituit una dintre metodele și tehnicile utilizate la începutul demersului de cercetare. Informațiile astfel obținute, împreună cu observațiile desprinse din procesul de recrutare a participanților, au influențat alegerile ulterioare, inclusiv construirea chestionarului online.

Criteriile stabilite pentru selecția participanților la interviuri au fost următoarele: persoane cu vârsta peste 35 de ani, femei și bărbați, heterosexuali, rezidenți ai capitalei, care nu au fost niciodată

¹⁰ Jason Anderson și Amy Lightfoot, „Exploratory survey research” în *Research methods in language teaching and learning: a practical guide*, ed. Kenan Dikilitaş și Kate Reynolds, 182-199 (Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2022).

căsătoriți, nu au copii, nu coabitează și nu au un partener stabil la data interviuării. Acest din urmă criteriu a funcționat pe principiul autoidentificării. Bucureștiul a fost considerat reprezentativ pentru mediul urban și fenomenul studiat, ca unul dintre orașele din țară cu cele mai mari medii de vârstă la prima căsătorie. Vârsta minimă de eligibilitate a fost aleasă astfel încât să depășească mediile de vârstă la prima căsătorie ale rezidenților capitalei, bărbați și femei, publicate de Institutul Național de Statistică pentru anul 2016.

Selecția participanților a fost proiectată a se desfășura prin metoda „bulgărelui de zăpadă” și a „informativilor releu”.¹¹ Locația de interviu a fost stabilită în funcție de preferințele celor intervievați, la domiciliul acestora sau într-un alt spațiu suficient de familiar și potrivit pentru o discuție privată. Interviurile individuale au fost inițial proiectate a fi realizate în două ședințe de 1-1,5 ore fiecare, însă cei mai mulți participanți și-au manifestat disponibilitatea de timp și preferința pentru realizarea lor într-o singură sesiune. În final, cu două excepții care au respectat planul inițial, majoritatea interviurilor au avut durate între 2 și 3,5 ore. Ele au fost înregistrate audio și ulterior transcrise. Fiecare persoană intervievată a semnat un Acord de participare și a ales un pseudonim sub care informațiile au fost culese, înregistrate și prelucrate.

Interviul a fost organizat plecând de la un model propus de McAdams¹² în care participanții sunt rugați să se gândească la viața lor ca la o carte sau un roman care ar conține capitole, personaje principale și secundare, întâmplări și evenimente. Acest model s-a dovedit util din perspectiva absenței unor indicatori importanți care marchează trecerea dintr-o etapă în alta a vieții precum căsătoria și nașterea copiilor. Instructajul inițial a fost, de altfel, și principala intervenție directivă a autoarei-intervievator, pe parcursul interviului fiind puse doar întrebări de clarificare (a unor date, evenimente sau acțiuni ale personajelor). În final, în studiul de față au fost incluse 12 povestiri ale vieții având ca „autori” 9 femei cu vârste cuprinse între 38 și 57 de ani și 3 bărbați cu vârste de 36, 41 și 50 de ani. Toate aceste persoane au studii universitare, iar 7 dintre ele au și studii postuniversitare.

Narațiunile biografice culese în cadrul interviurilor surprind fenomenul vieții în afara mariajului, a cuplului și fără copii din perspectiva celor intervievați. Ele răspund imperativului formulat de Mills ca în studiul unui fenomen social să fie inclusă și componenta biografică, urmărindu-se relația dintre contextele intime ale vieții și cadre sociale mai largi. Informațiile astfel culese vin să completeze răspunsurile la întrebările privind împrejurările care conduc indivizii către statusul relațional și (non)parental studiat și consecințele acestuia. Deși interviurile au fost realizate la începutul demersului de cercetare, atât descrierea metodei, cât și prezentarea informațiilor

---

¹¹ Florentina Scârnci, *Îndrumar de cercetare calitativă în științele socio-umane* (Editura Universității Transilvania Brașov, 2006), 104.

¹² Dan P. McAdams, *The life story interview -II*. Revised 2007, The Foley Center for the Study of Lives, Northwestern University, <https://cpb-us-e1.wpmucdn.com/sites.northwestern.edu/dist/4/3901/files/2020/11/The-Life-Story-Interview-II-2007.pdf>.

obținute din interviuri au fost lăsate la final, respectiv în capitolul VI.

Pe parcursul derulării studiului, fiecare demers metodologic a fost însoțit de o revenire la documentația teoretică. Modul în care este structurată această teză reflectă trecerile succesive de la teorie la culegerea de date, precum și încercarea de a înțelege fenomenul studiat pe multiple paliere, pornind de la contextul global către cel național sau local și, în final, cel individual, toate privite prin prisma evoluțiilor temporale și a interconexiunilor dintre aceste paliere.

Structura tezei și rezultatele cercetării

Premisele teoretice și metodologia cercetării, prezentate în paginile anterioare, sunt incluse în capitolul I al tezei. Capitolul II, intitulat „Dimensiuni istorice și contemporane ale existenței în afara mariajului (perspective globale și naționale)”, oferă câteva repere istorice considerate utile și necesare pentru o mai bună înțelegere a complexității factorilor care intervin în evoluția fenomenului necăsătoriei. În mod evident, atunci când privim înapoi în istorie, cele mai multe date disponibile, acolo unde acestea au putut fi reconstituite, privesc căsătoria. Acest capitol se referă, în principal, la mariajele legale și la lipsa acestora, respectiv la necăsătorie sau celibat în diferite zone ale lumii.

Lucrările de istorie socială, istorie urbană și mai ales cele care privesc așa-numita istorie a femeii, publicate în ultimele decenii, aruncă o lumină nouă atât asupra ideii de universalitate a mariajului, cât și asupra existenței în afara acestuia în diferite culturi sau epoci. S-au putut desprinde câțiva factori general valabili corelați cu amânarea mariajelor și creșterea numărului indivizilor necăsătoriți precum urbanizarea, industrializarea, accesul femeilor la educație și pe piața forței de muncă. O analiză atentă a specificului sociocultural al diferitelor societăți poate evidenția însă unele diferențe importante cum ar fi, de exemplu, între societățile cu valori predominant individualiste și cele cu valori predominant familiste. Cu cât se iau în calcul noi variabile de analiză, precum clasa, rasa sau apartenența religioasă, se constată că există variații între segmente ale aceleiași societăți sau între țări din aceeași regiune. Europa este departe de a fi unitară în ce privește comportamentele maritale. Țări precum Marea Britanie, Franța sau Germania au o lungă istorie a celibatului, în special feminin. În istoria Statelor Unite, în funcție de perioadă și locație, putem vorbi atât de celibat feminin, cât și de cel masculin, dar și de variații semnificative pe criterii de clasă și rasă.

Studiile demografice din ultimii ani oferă imaginea nonmariajului și celibatului ca fenomene răspândite nu numai în Europa și Statele Unite, ci în aproape toate țările Asiei de Est și Sud-Est, Americii de Sud, Orientului Mijlociu și chiar Africii. În contextul acestor societăți, existența în afara mariajului, în special a femeilor, este percepută, de regulă, ca o ruptură cu trecutul și o

provocare majoră la adresa culturilor locale și a relațiilor tradiționale de familie.¹³ Aceste afirmații trebuie însă nuanțate prin specificarea faptului că raritatea „nonmariajului” se referă în special la celibatul prelungit sau definitiv, deoarece societățile premoderne asiatice - Japonia, Asia de Sud-Est (islamică), Orientul Mijlociu sau Imperiul Otoman - prezentau rate ridicate ale divorțurilor, mai ridicate decât în prezent și semnificativ mai ridicate decât în societățile occidentale premoderne.¹⁴

Cercetătorii sociali care au analizat schimbările la nivelul comportamentelor sociale și demografice din afara spațiului european și nord-american au susținut necesitatea analizării acestor fenomene ținând cont de întreaga textură socială locală inclusiv aspecte precum relații de gen, legături de familie, norme și valori culturale specifice.¹⁵ S-a arătat că unele societăți, precum cele arabe, tind să negocieze aceste noi realități într-un cadru social în care noțiunea de sine nu se conformează constructelor vestice de independență, separare și autonomie a individului.¹⁶ Observarea și descrierea în acest capitol, chiar într-o formă prescurtată și mai puțin sistematică, a unor evoluții sociodemografice în contexte aflate dincolo de spațiul european și nord-american reprezintă o încercare de distanțare, oricât de limitată, de eurocentrismul care caracterizează, în general, cercetarea și discursul științelor sociale.

În cazul României, al cărui profil psihocultural este semnificativ diferit de cel al lumii occidentale¹⁷, comparațiile cu societăți din afara acestui spațiu sunt mai mult decât utile, ele se dovedesc uneori chiar necesare. Este important de subliniat că toate proiectele de modernizare a României, inclusiv din perioada comunistă și indiferent de gradul lor de succes, au avut ca element central ideea emancipării naționale de sub dominația străină, a protejării și dezvoltării națiunii române și aproape deloc libertatea și autonomia individuală sau chiar eliberarea de sub influența religiei.¹⁸

Deși în ultimele decenii cercetarea istorică românească a început să urmărească subiecte mai puțin abordate în regimul trecut, precum mentalități și moravuri, religie, sexualitate, cuplu și familie, despre indivizii necăsătoriți (celibatari) s-a scris extrem de puțin. Autorii care s-au aplecat asupra istoriei femeilor au reușit să surprindă doar frânturi din existențele acestora în afara mariajului. Cele mai multe surse documentare din secolele trecute vizează văduvele, divorțatele și

---

¹³ Gavin W. Jones, „The «Flight From Marriage» în South-East and East Asia”, *Journal of Comparative Family Studies* 36, no. 1 (2005): 93-119, <https://www.jstor.org/stable/41603982>.

¹⁴ Yossef Rapoport, *Marriage, Money and Divorce in Medieval Islamic Society* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005).

¹⁵ Hoda Rashad, „The tempo and intensity of marriage in the Arab region: Key challenges and their implications”, *DIFI Family Research and Proceedings* 2015, no. 1 (April 2015), <https://doi.org/10.5339/difi.2015.2>.

¹⁶ Rashad, „The tempo and intensity”.

¹⁷ Daniel David, *Psihologia Poporului Român: profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv experimentală* (Iași: Polirom, 2015).

¹⁸ Paul Blokker, *Modernity and its varieties: A historical sociological analysis of the Romanian modern experience* (PhD Thesis, European University Institute, Department of Political and Social Sciences, Florence, May 2004), 321.

orfanele.¹⁹ Istoricii români au arătat, de asemenea, că în secolul al XIX-lea un număr destul de mare de fiice de boieri se regăseau în mănăstirile din Moldova și Țara Românească.²⁰ Istoria ne mai oferă imaginea prostituatelor care, în același secol, încep să intre în atenția oficialităților, în special în zonele urbane, făcând obiectul unor reglementări speciale. Acestea din urmă includeau în categoria „femeilor publice” orice femeie necăsătorită care nu beneficia de protecție masculină.²¹ Pe de altă parte, lumea rurală funcționa în mare măsură pe baza tradițiilor și sub controlul Bisericii. Aici se găseau, conform aprecierilor lui Marian, „o mulțime de feciori” și „o mulțime de fete” care nu se însurau sau măritau „de felu”²², iar cei rămași necăsătoriți deveneau ținta batjocurii, a cântecelor și a strigăturilor la joc.

Atât înainte, cât și după Marea Unire, discursul dominant a fost unul de combatere a tendințelor de eludare a mariajului. După 1918 preocupările legate de ereditate și sănătatea rasei au luat amploare în România - ca, de altfel, în multe state europene și în Statele Unite - dezvoltându-se o întreagă cultură eugenică. Specialiști în științe medicale și sociale au început să pledeze în favoarea inițierii unor măsuri pentru îmbunătățirea sănătății românului și întărirea biologică a națiunii. Utilizând limbajul științei și eticheta obiectivității, eugenii au atacat chiar ideile și principiile liberale argumentând că este iresponsabil să se pretindă autonomia individului, să se ignore factorii ereditari care condiționează acțiunile acestuia ori să se permită unei mediocrități să definească destinele națiunii prin mariaje libere.²³ Ideile și demersurile care vizau necesitatea responsabilizării statului vizavi de starea de sănătate a națiunii erau însoțite de ideea păstrării purității etnice, a exercitării unui control ferm asupra acțiunilor individului și a limitării alegerilor sale, mai ales în ceea ce privește mariajul și reproducerea. Se urmărea limitarea puterii femeii, etichetată ca agent disgenic, și definirea ei exclusiv ca soție și mamă, precum și responsabilizarea socială a bărbaților, inclusiv prin restricționarea legală a opțiunilor lor maritale.²⁴

Instalarea regimului comunist a presupus, printre altele, (re)alegerea femeii ca țintă a noului proiect de modernizare. S-a urmărit egalitatea dintre sexe prin implicarea în masă a femeilor în procesul de producție și prin preluarea de către stat a unor sarcini domestice. S-a proclamat abolirea familiei patriarhale, eliberarea mariajelor de constrângerile economice și libertatea indivizilor de

¹⁹ Dan Horia Mazilu, *Văduvele sau despre istorie la feminin* (Iași: Polirom, 2008); Nicoleta Roman, *Deznădăjduită muiere n-au fost ca mine. Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea* (București: Humanitas, 2016); Constanța Vintilă-Ghițulescu, *Focul Amurului. Despre dragoste și sexualitate în societatea românească (1750-1830)* (București: Humanitas, 2006).

²⁰ Elena Olariu, „Statutul femeii la mijlocul veacului al XIX-lea” în *Despre femei și istoria lor*, ed. Alin Ciupală (București: Editura Universității din București, 2004), 33.

²¹ Lucian Dumitru Dărămuș, „Les femmes sans mari des classes populaires, des prostituees? Arbitraire administratif et resistances des femmes (Bucarest, 1850-1870)”, *Genre & Histoire*, no. 16, 2015, <http://journals.openedition.org/genrehistoire/2227>.

²² Simion Florea Marian, *Nunta la români. Studiu istoric-etnografic comparativ* (București: Tipografia Carol Göbl, 1890), 10-15.

²³ Maria Bucur, *Eugenics and Modernization in Interwar Romania* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2002).

²⁴ De exemplu, Codul Penal din 1938 interzicea ofițerilor români să intre în mariaje interetnice. Bucur, *Eugenics and Modernization*.

a-și alege parteneri de viață în funcție de propriile afinități. Prin creșterea masivă a accesului la educație și la locuri de muncă, generația tânără a câștigat o relativă independență față de familia de origine. Formarea familiilor, ca și dizolvarea lor, a devenit o problemă a statului care era rezolvată într-un sistem complex de premieri și penalizări. Omul „singur” nu avea loc în schema „omului nou” care trebuia să construiască viitorul comunist.

Regimul comunist a permis o oarecare independență economică a femeilor față de bărbați, însă a urmărit suprimarea capacității indivizilor de ambele sexe de a acționa în mod autonom ca cetățeni.²⁵ Același regim comunist a oferit numeroase beneficii sociale - concediu de maternitate, suport în îngrijirea copiilor, pensii etc. - făcând astfel posibilă orientarea femeilor către muncă și cariere profesionale. Cariera rămâne însă un aspect secundar al identității femeii române, rolul de mamă fiind mai important decât oricare altul, iar copiii rămânând „cea mai frumoasă realizare a vieții”²⁶.

Căderea comunismului a condus la reevaluarea tuturor instituțiilor regimului anterior. Căsătoria, mariajul și familia au fost eliberate de sub controlul statului, dar și de o bună parte din suportul acordat până atunci. Maternitatea a fost dezetatizată. Noile evoluții economice, sociale și tehnologice au produs modificări importante în societatea românească. Familia „model” s-a divizat în câteva modele noi, însă a rămas în centrul preocupărilor generale. Căsătoria și maternitatea se mențin ca două repere esențiale în viața individului, iar lipsa acestora este de natură să invalideze, la nivelul percepțiilor individuale și colective, întreaga viață a unei persoane.

Propensiunea românilor pentru mariaj și familie constatată de demografii români poate fi privită și ca efect al unor politici și acțiuni continue de limitare a libertăților personale și autonomiei individuale. Dintr-un anumit punct de vedere, absența focalizării asupra individului ca entitate independentă și lipsa oricărui studii asupra persoanelor fără parteneri, maritali sau nonmaritali, constituie un factor de diferențiere față de alte țări. Dincolo de aceasta, elementele specifice spațiului românesc țin de istorie, de încercările succesive de modernizare, dar și de structura sociodemografică a populației.

Capitolul III, intitulat „Contextul demografic românesc. (In)vizibilitatea statistică parțială a celibatarilor fără copii și fără partener”, a urmărit construirea unui „fundal demografic”²⁷ cât mai larg pe care să fie „proiectate” ulterior informațiile colectate prin diferite metode utilizate în cadrul acestui studiu. Informațiile prezentate în acest capitol vin să completeze răspunsul la întrebarea legată de particularitățile spațiului românesc în ce privește existența în afara mariajului, fără partener și fără copii. Ele conduc, de asemenea, la conturarea unui profil sociodemografic al

---

²⁵ Maria Bucur și Mihaela Miroiu, *Birth of Democratic Citizenship: Women and Power in Modern Romania* (Bloomington: Indiana University Press, 2018).

²⁶ Bucur și Miroiu, *Birth of Democratic Citizenship*, 63-78.

²⁷ Rotariu, *Studii demografice*, 8.

indivizilor necăsătoriți care nu coabitează și nu au copii, rezidenți în mediul urban și în mod special în București. În acest capitol au fost analizate și discutate datele care privesc populația aflată în interiorul granițelor statului român, așa cum se găseau ele la un moment istoric sau altul. Din această perspectivă a fost tratat aici și fenomenul migrației la care s-a făcut referire doar în măsura în care a influențat numărul rezidenților de un sex sau altul.

Demografia istorică arată că România a prezentat și prezintă în continuare anumite particularități în ce privește comportamentele nupțiale care o separă de majoritatea țărilor europene și mai ales de cele vest-europene. În general, românii s-au căsătorit mai devreme decât alți europeni, foarte puțini dintre ei rămânând toată viața necăsătoriți. Aceste comportamente descriu așa-numitul model est-european de nupțialitate²⁸ și reflectă caracterul preponderent țărănesc al societății românești.²⁹ Chiar și în prezent, România rămâne una dintre țările europene cu cea mai redusă pondere a populației urbane, dar și a populației cu studii superioare, două aspecte extrem de importante în contextul lucrării de față.

„România Mică” a fost una dintre puținele țări europene care au intrat în secolul al XX-lea cu o populație preponderent masculină, fiind atunci o țară de imigrație.³⁰ Această structură pe sexe a contribuit la menținerea unor rate ridicate ale căsătoriilor și a unor proporții scăzute de femei necăsătorite. La recensământul din 1899, numărul bărbaților necăsătoriți era mai mare decât cel al femeilor necăsătorite pe toate grupele de vârstă. Deși cele două războaie mondiale au schimbat definitiv raportul dintre sexe, inclusiv în rândul populației nupțiabile, dezechilibrul numeric produs de pierderile de populație masculină și efectele sale asupra ponderii totale a femeilor necăsătorite au fost mai reduse decât în alte țări beligerante. Recensămintele din 1956, 1966 și 1977 au indicat, totuși, o pondere mai mare a celibatului „definitiv”³¹ în rândul populației feminine decât în al celei masculine. Întreg contextul social, politic și legislativ din perioada comunistă a contribuit la întârzierea unor schimbări la nivelul comportamentelor nupțiale și reproductive care au avut loc în alte spații cultural-politice ale lumii. Politicile demografice și sociale ale regimului comunist s-au suprapus destul de bine peste modelul țărănesc. În România și alte țări ale Europei Centrale și de Est, aceste schimbări - amânarea căsătoriei, a primelor nașteri etc. - au început să devină vizibile și semnificative imediat după căderea regimurilor comuniste.

După 1990, ponderea pe sexe a celibatarilor potențial „definitivi” s-a inversat din nou, recensămintele efectuate după această dată indicând mai mulți celibatari decât celibatare. S-a produs, de asemenea, o distanțare a urbanului de rural în ce privește vârstele la prima căsătorie, mai

---

²⁸ John Hajnal, „European Marriage Patterns in Perspective” în *Population in history: essays in historical demography*, ed. DV Glass și DE Eversley (Publishing Company, 1965): 101-143.

²⁹ Vladimir Trebici, „Model demografic național și submodele regionale,” *Vitorul social* LXXVII (ian.-febr. 1984):49-57.

³⁰ Leonida Colescu, *Analiza rezultatelor recensământului general al populației României dela 1899*, Tabelul nr. 8 (București: Institutul Central de Statistică, 1944, http://omeka.bjc.ro/omeka/files/original/23/1264/BJAman_T_II_3.030.1.pdf).

³¹ Măsurat, în mod convențional, în jurul vârstei de 50 de ani.

ales în cazul femeilor, precum și o diferențiere pe sexe în ce privește creșterea procentelor de „celibatari definitivi”, mai mare în cazul bărbaților din mediul rural și a femeilor din mediul urban. Coabitarea nonmaritală este mai răspândită în mediul rural, mai ales în cazul femeilor, celibatarele din mediul urban fiind mult mai puțin implicate în uniuni consensuale decât cele din rural. Pe de altă parte, bărbații din mediul urban cu vârste peste 35 de ani se regăsesc în uniuni consensuale în proporții mai mari decât femeile. Nonparentalitatea este, de asemenea, mai mare în cazul femeilor cu educație superioară și statut profesional ridicat. Nivelul de educație al femeilor apare ca un factor relevant atât în ce privește necăsătoria, cât și nonparentalitatea, legătura dintre cele două fiind întărită de faptul că pentru majoritatea româncelor existența unui parteneriat de cuplu, marital sau nonmarital, încă reprezintă o precondiție a nașterii copiilor.

Este important de subliniat și faptul că anxietățile sociale majore manifestate în societatea românească în ultimele decenii cu privire la scăderea natalității nu au fost legate direct de necăsătorie.³² Aceasta se datorează, nu atât procentelor relativ reduse de celibatari, cât mai ales faptului că, în România, nupțialitatea și natalitatea se suprapun doar parțial, aproximativ o treime din totalul nașterilor având loc în afara căsătoriei și fiind relativ acceptate social. De asemenea, reducerea dramatică a fertilității s-a produs mai ales prin scăderea numărului de copii născuți de o româncă și mult mai puțin datorită creșterii numărului femeilor care nu au născut niciun copil, fie ele celibatate sau nu.

Dacă în deceniile 9 și 10 ale secolului al XX-lea, România s-a confruntat cu un fenomen de tip „*marriage squeeze*”³³ generat de explozia natalității în urma decretului „antiavort” din 1966 - fenomen atenuat în mare parte prin modificarea opțiunilor privind vârsta partenerilor maritali -, în prezent, inversarea decalajului educațional dintre sexe este de natură să genereze un fenomen asemănător în rândul absolventelor de învățământ superior. Datele disponibile până în prezent arată că româncele au fost și sunt mult mai puțin „flexibile” decât alte europence în ce privește nivelul de educație al partenerilor lor, formând rareori cupluri maritale cu bărbați mai puțin educați decât ele.³⁴ Nu există deocamdată suficiente informații pentru a se analiza eventualele diferențe între formarea cuplurilor maritale și a celor nonmaritale.

Din datele prezentate în acest capitol se desprinde ideea că „adulții nepereche” care constituie focusul final al acestui studiu, respectiv persoanele necăsătorite, de vârstă mijlocie și peste, fără partener și fără copii din mediul urban, sunt preponderent femei cu educație superioară și cariere

---

³² Așa cum se întâmplă, de pildă, în Japonia.

³³ Presiunea asupra mariajelor exercitată de „excesul” populației nupțiabile aparținând unuia dintre sexe, respectiv „deficitul” celei de sex opus. În cazul României comuniste, explozia natalității din anii '60 a generat un surplus de populație feminină.

³⁴ Table A2 în Martin Klesment și Jan Van Bavel, „The Reversal of the Gender Gap in Education, Motherhood, and Women as Main Earners in Europe,” *European Sociological Review* 33, no.3 (2017): 465–481, <https://doi.org/10.1093/esr/jcw063>.

profesionale. În cazul Bucureștiului, acest profil capătă accente și mai puternice, în condițiile în care capitala reprezintă cel mai mare centru urban și universitar din țară și, într-o comparație pe județe, are cel mai scăzut raport de masculinitate din mediul urban românesc pe aproape toate grupele adulte de vârstă. Capitala prezintă, probabil, cea mai mare concentrare de femei educate și care dispun de resurse suficiente de existență pentru a-și permite să fie selective în formarea unui cuplu. Această selectivitate se manifestă însă pe fondul unui deficit numeric important de potențiali parteneri.

Înțelegerea fenomenelor celibatului, noncoabitării și nonparentalității la nivelul unor categorii de populație, în toată complexitatea interacțiunilor lor, necesită analize care să treacă dincolo de datele agregate la nivel național sau pe medii de rezidență urban-rural și să vizeze așa-numitele piețe maritale locale. Pentru aceasta este nevoie însă de o transparentizare a datelor de recensământ și de noi moduri de agregare și diseminare a informațiilor legate de starea civilă a locuitorilor la nivelul tuturor unităților teritoriale. Spre deosebire de alte țări, în România, atât Institutul Național de Statistică, cât și alte entități de cercetare, rareori includ în rapoartele privind populația informații legate de starea civilă. De altfel, acestea din urmă nu sunt colectate sistematic decât o dată la un deceniu, în România neefectuându-se microrecensăminte regulate ale populației. Când se prezintă, totuși, structura populației pe stări civile, de cele mai multe ori nu sunt incluse și categoriile de vârstă, nefiind făcută o diferență între minori și cei cu drept legal de căsătorie. Acest mod de tratare statistică a adulților necăsătoriți amintește de mentalitățile unor secole trecute contribuind, de asemenea, la (in)vizibilitatea parțială a celibatarilor adulți și, implicit, la absența acestui subiect din discursul general și academic.

Limitele acestui demers de analiză a datelor demografice sunt legate nu numai de ce tip de date se colectează, prelucrează și diseminează public sau nu în România, ci și de problemele care apar în procesul de colectare a informațiilor, mai ales în cadrul recensămintelor, și care au generat mai multe suspiciuni (aproape certitudini) cu privire la (in)exactitatea unor date publicate oficial. Până la urmă însă orice studiu care include astfel de informații nu poate decât să le utilizeze așa cum sunt ele oferite de instituțiile statului abilitate în acest sens.

Acest capitol, dincolo de a răspunde unor obiective stabilite în cadrul cercetării de față, prezintă date și informații care ar putea constitui un punct de plecare pentru viitoare studii focalizate pe unul sau mai multe dintre aspectele și fenomenele menționate în aceste pagini.

Capitolul IV, intitulat „Spații lingvistice și lexicale ale existenței în afara mariajului sau a cuplului”, s-a dezvoltat plecând de la procesul inițial de documentare care a scos în evidență nevoia constantă de a preciza sensurile termenilor și conceptelor utilizate, atât în cazul traducerilor dintr-o limbă în alta, cât și al unor limbaje sau moduri diferite de utilizare a termenilor în cadrul aceleiași limbi. Sunt prezentate aici rezultatele a două dintre cele trei analize de conținut (a Bibliotecii

digitale a BCU Cluj și a site-ului TPU.ro), precum și rezultatele chestionarului online, secțiunea „terminologie”. Informațiile prezentate în acest capitol sunt legate, cu precădere, de primul obiectiv al cercetării și răspund la întrebarea privind elementele specifice ale spațiului românesc în ce privește existența în afara mariajului, fără partener și fără copii.

Pentru a înțelege fenomenul celibatului în România s-a considerat util și necesar să fie analizate aspectele ce țin de termenii și vocabularul conceptual specific, inclusiv de contextul formării și evoluțiilor acestora în timp. Au fost realizate, de asemenea, comparații cu alte spații sociolingvistice, respectiv cele ale limbilor engleză, franceză și poloneză. Acest tip de abordare permite o raportare critică atât la eventuale reflexe lingvistice autohtone, cât și la un anglocentrism conceptual greu de evitat în lumea academică de astăzi. Limba engleză reflectă nu numai evoluțiile spațiului anglo-american, ci și ale celui academic global. Franceza reprezintă limba și cultura care în urmă cu un secol și jumătate au exercitat o influență majoră asupra societății românești, unul dintre principalii termeni discutați în acest capitol - *celibatar* - fiind importat din franceză. Exemplul polonez, pe de altă parte, arată cum elemente ale discursului public general pot modela preocupările cercetătorilor și discursul academic și cum „domesticirea” unor termeni-concept importați din altă limbă poate reconfigura granițele semantice ale acestora și redefini categoriile desemnate de ele. În plus, Polonia și România împărtășesc un trecut comunist care s-a dovedit a fi important în cazul comportamentelor nupțiale, înainte și după căderea regimurilor comuniste.

În explorarea unui așa-numit lexicon românesc al necăsătoriei s-a plecat de la „intrările” din dicționarele românești, de la rezultatele anchetelor lingvistice realizate în vederea publicării Atlasului Lingvistic Român (ALR)³⁵, dar și de la o observație a lui Zafiu³⁶ cu privire la unele particularități ale limbii române legate de termenii care desemnează femeile și bărbații necăsătoriți. Este vorba de faptul că aceștia prezintă o „simetrie” a conotațiilor peiorative pentru cele două sexe, iar numărul termenilor care desemnează bărbatul necăsătorit este mai mare decât al celor care se referă la femeia necăsătorită.

În multe limbi, lexiconul referitor la persoanele necăsătorite, cu și fără partener, s-a îmbogățit în ultimele decenii cu noi termeni și semnificații care reflectă evoluțiile demografice, sociale și ideologice din societățile respective. Spre deosebire de acestea, în limba română, termenii care desemnează indivizii necăsătoriți și/sau fără partener au rămas aceiași de-a lungul ultimelor două secole. Singurele schimbări constatate sunt legate de frecvența mai mare sau mai mică a utilizării unora dintre aceștia în diferite perioade și de unele extinderi semantice.

Dacă lexiconul unei limbi reflectă preocupările și interesele societății în care se vorbește respectiva limbă, s-ar putea spune că datele obținute în urma demersurilor prezentate în acest

³⁵ *Atlasul lingvistic român*. Partea I-II, Vol. [I-V] (Cluj: Muzeul Limbii Române, 1938-1943).

³⁶ Rodica Zafiu, „Burlăcița,” *Dilema veche*, nr. 570 (15-21 ian. 2015), <https://dilemaveche.ro/sectiune/tilc-show/articol/burlacita>.

capitol indică un interes cel mult moderat al societății românești contemporane în ce privește subiectul indivizilor necăsătoriți și/sau fără partener. Acesta se dovedește însă insuficient pentru a atrage atenția cercetătorilor sociali sau pentru a stimula noi importuri sau inovații lexicale, așa cum s-a întâmplat în alte spații sociolingvistice. Un exemplu în acest sens este modul în care termenul *singiel* (fără partener/care trăiește singur) s-a impus în limbajul academic polonez înlocuindu-l pe *samotna* (singur) care rămâne utilizat în colocații și cu sensuri legate de nevoia de ajutor și asistență.

Urmărindu-se modul în care au fost utilizați termenii numiți aici „cheie” de-a lungul ultimelor aproximativ două secole s-a constatat că în perioada comunistă, spre deosebire de cea interbelică, ei apar mult mai rar (sau aproape deloc) în publicații. Aceasta echivalează cu o intrare într-un con de umbră socială a categoriei desemnate de ei și reflectă în bună măsură, ideologia colectivistă comunistă în care elemente ale identității individului - inclusiv atribute precum etnia sau starea civilă - apăreau ca fiind mai puțin relevante. Această absență discursivă contrastează puternic cu perioada interbelică în care discursurile naționaliste și eugenice s-au focalizat în bună măsură și asupra indivizilor necăsătoriți, mai ales etnici români din mediul urban, al căror comportament (non)nuțial și (non)reproductiv era privit ca o subminare a viitorului națiunii și a statului român. Perioada interbelică a reprezentat perioada de maximă vizibilitate a indivizilor necăsătoriți, în special din mediul urban, o vizibilitate negativă, cu rol de stigmatizare. Faptul că toți termenii utilizați înainte de 1946 reapar în discursul public - inclusiv cel publicistic - din perioada post-comunistă sugerează o continuitate a utilizării lor la nivelul limbajului comun.

Celibatar, *burlac* și *holtei* au rămas termeni sinonimi, *holtei* fiind folosit în prezent mult mai rar decât primii doi. Starea de necăsătorit (niciodată) rămâne principalul element al definiției lor, chiar dacă în prezent, *burlac* și *celibatar* sunt utilizați și într-un sens extins la toți indivizii fără partener, indiferent de starea lor civilă, dar și unul restrâns la indivizii care nu au fost căsătoriți niciodată și nu au partener, eventual nici copii.

Burlac apare cu mare frecvență în limbajul scris din ultimii 160 de ani, iar în ultimul deceniu se poate spune că a trecut chiar printr-o ameliorare semantică, mai ales sub influența emisiunilor TV de tip reality-show. Acestea din urmă, atât în cazul *burlacilor*, cât și al *burlăcițelor*, au creat imaginea unor personaje tinere, dezirabile, a căror viață sentimentală se rezolvă prin alegerea unui partener din mulțimea de pretendenți sau pretendente.

Celibatar(ă) rămâne utilizat în literatura demografică drept echivalent al sintagmei *persoană necăsătorită*, indiferent de vârstă, sex sau stare coabitatională. Deși în publicații și în vorbirea curentă este utilizat frecvent și femininul *celibatară*, se remarcă totuși o asociere mai mare a acestui termen cu sexul masculin, mențiunea din dicționare - „în special bărbat” - rămânând valabilă și în prezent. Este vorba de o asociere istorică, în contextul „României Mici” a cărei populație adultă

necăsătorită era predominant masculină și al „României Mari” caracterizată de intensificarea dezbaterilor publice pe tema preoților celibatari (catolici) și focalizarea discursivă și administrativ-fiscală asupra bărbaților necăsătoriți și fără copii. Deși în toată perioada comunistă proporția celibatelor potențial „definitive” a fost constant mai mare decât a corespondenților lor de sex masculin, absența aproape totală a acestui subiect din discursul public a făcut ca aceste schimbări să treacă aproape neobservate și fără consecințe la nivel lexical și semantic.

Expresii despre care s-ar putea crede că au ieșit din uz, precum *fată bătrână* sau *domnișoară bătrână*, au ajuns să aibă, de fapt, doar o arie mai restrânsă de utilizare, limitată la anumite contexte. Dacă la începutul secolului al XX-lea, sintagma *fată bătrână* era folosită atât în mod ironic, peiorativ, cât și pur descriptiv, în prezent ea este folosită doar în sens depreciativ și metaforic negativ. Ea se regăsește în limbajul literar, inclusiv în unele titluri recente, dar și în articole pe teme politice sau economice în care se exploatează sensul său metaforic și se reîntărește conotația peiorativă. În ultimii 20 de ani, eticheta de *fată bătrână* a fost atașată unor persoane publice și unor entități economice pentru a exprima redundanța sau lipsa de atractivitate politică, socială sau economică. Expresia și imaginea „fetei bătrâne” a fost transmisă inclusiv prin cântecele populare culese și incluse în repertoriul unor artiști de muzică folk și a constituit în ultimii ani un subiect de discuție în mediul online. În cadrul acestuia din urmă, presa mondenă a folosit sintagma *fată bătrână* pe post de „clickbait”, extinzând sensul acesteia pentru a atrage cititorii către poveștile unor vedete necăsătorite sau divorțate. Chiar dacă (sau tocmai pentru că) pare o expresie învechită și are în mod clar un sens peiorativ, *fata bătrână* continuă să fie prezentă în limbajul curent contemporan, mult mai frecvent decât s-ar putea crede.

În ultimii ani se remarcă și apariția lui *single* printre termenii utilizați pentru desemnarea persoanelor necăsătorite și/sau fără partener. Acesta a fost importat în urmă cu mai multe decenii fiind folosit încă din anii '70 cu sensurile legate de domeniul muzical și turistic. Utilizarea sa cu referire la statusul marital și relațional este relativ recentă și limitată, în general, la mediile informale, Internet și aplicații de socializare. Expresia *persoane single* este preferată de unii organizatori de evenimente destinate celor care nu sunt într-un cuplu. De asemenea, *single* a fost ales de cei mai mulți respondenți la chestionarul online aplicat în acest studiu ca cel mai potrivit termen pentru a desemna o persoană peste 35 de ani, necăsătorită și fără copii.

Sintagmele *femei singure*, *bărbați singuri*, *persoane singure*, utilizate până în 1946 mai ales pentru a exprima absența fizică, situațională, a oricărui însoțitor, sunt folosite în prezent și într-un sens asemănător expresiilor din engleză *single women/men/persons*, adică indivizi fără parteneri de cuplu. Adjectivul *singur(ă)* are însă o istorie a asocierilor lexicale mai apropiată de *seul/~e* din franceză și *samotna* din poloneză, decât de *single*. Astfel, sintagma *persoane singure* apare frecvent

în discursul legal-administrativ („familii și persoane singure”³⁷) și evocă o situație de deficit și nevoia de suport financiar. Locuțiunile *femei singure* și *bărbați singuri* se regăsesc în limbajul mediilor de socializare, al industriei de întâlniri și cel psihoterapeutic, unde se sugerează implicit existența unui deficit relațional și necesitatea „desingurării”. În ancheta online realizată în cadrul acestui studiu, numărul respondenților care au oferit adjectivul sau sintagma (*persoană*) *singură*, pentru a desemna un adult necăsătorit și fără copii, a fost la jumătate față de al celor care au ales *single*.

Datorită utilizărilor și asocierilor descrise mai sus, sintagmele *bărbat/femeie/persoană singur(ă)* poartă un bagaj de semnificații diferit de cel al sintagmelor *bărbat/femeie/persoană necăsătorit(ă)*, cele din urmă având mai degrabă un caracter descriptiv și referindu-se exclusiv la o stare civilă. Adjectivul *singur(ă)* rămâne explicat în dicționarele românești prin: „neînsoțit de nimeni, fără niciun tovarăș”; „singuratic”; „solitar, izolat”; „prin forțele sale, fără ajutorul, intervenția, îndemnul, voia cuiva; „numai unul, unic” sau (adverbial) „numai, doar”. Lipsesc, prin urmare, referirile directe la statusul relațional. În ce privește termenii *celibat* și *singurătate*, care sunt utilizați, de regulă, în traducerea lui *singlehood* din engleză, aceștia nu sunt echivalenți între ei. Urmărind argumentele unor cercetători francezi³⁸ care susțin că în limba franceză, în ciuda utilizării frecvente a termenului *célibat* într-un sens extins, nu există, de fapt, un echivalent al lui *singlehood*, respectiv un substantiv care să exprime starea de a nu avea un partener, același lucru se poate afirma și despre limba română.

Prezentarea în acest capitol a unor evoluții lexicale și semantice, nu doar din spațiul românesc, ci și din alte spații cultural-lingvistice, are rolul de a sublinia necesitatea acordării unei atenții mai mari semnificațiilor termenilor utilizați în traducere, inclusiv în lucrări de demografie. Atunci când se compară datele privind populația *single* sau cea *necăsătorită* din țări diferite trebuie avute în vedere ariile de semnificații și granițele categoriilor desemnate de respectivii termeni, stabilite prin practicile locale de colectare și raportare a datelor.

Capitolului V este intitulat „Percepții, atitudini și experiențe privind persoanele și viața în afara mariajului, fără partener și fără copii”. Tema acestuia s-a conturat plecând de la datele obținute din analizele de conținut legate de termeni, precum și de la observațiile desprinse în timpul procesului de recrutare a participanților la interviuri. Urmărirea modului de utilizare a „termenilor cheie” de-a lungul ultimelor două secole a evidențiat persistența în timp a unor percepții și atitudini negative la adresa indivizilor necăsătoriți, cu un vârf al discursului stigmatizator în perioada interbelică. Pe de altă parte, recrutarea participanților la interviuri (prin metoda „bulgărelui de

---

³⁷ A se vedea, de exemplu, Legea nr. 67/24 iunie 1995 privind ajutorul social sau Legea nr. 416/18 iulie 2001 privind venitul minim garantat.

³⁸ Marie Bergström, Françoise Courtel și Géraldine Vivier, „La vie hors couple, une vie hors norme? Expériences du célibat dans la France contemporaine,” *Population* 74, no.1-2 (2019): 103-130, <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-02264642>.

zăpadă” și a „informatorilor releu”) a întâmpinat ceea ce s-ar putea numi „rezistență la rostogolire”, în sensul în care refuzurile de implicare, atât din partea unor persoane care îndeplineau criteriile de participare (necăsătoriți, fără copii și fără partener stabil), cât și a unor potențiale persoane de legătură, au fost semnificativ mai numeroase decât răspunsurile pozitive.

Percepțiile negative legate de indivizii care trăiesc în afara mariajului și a cuplului au fost studiate de cercetătorii americani și analizate ca stereotipuri și prejudecăți începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea.³⁹ În lucrarea sa de referință privind stigmatul, Goffman enumera orășenii necăsătoriți - ca și pe cei căsătoriți, dar fără copii - printre „instanțele periferice” ale devianței sociale.⁴⁰ Pe măsură ce schimbările sociale și demografice care au dus la creșterea numărului persoanelor necăsătorite, a celor fără partener și a celor care locuiesc singure au căpătat dimensiuni globale, numărul studiilor cu privire la stereotipizarea, stigmatizarea și discriminarea acestor categorii și în special a femeilor a crescut exponențial. De asemenea, în deceniile 8 și 9 ale secolului trecut, cercetătorii sociali au început să studieze stigmatul și stereotipurile legate de persoanele fără copii, atât cuplurile infertile sau cele care au ales să nu aibă copii, cât și femeile fără partener și fără copii.

Deși cercetarea de față nu a avut ca obiectiv specific studierea stereotipurilor și stigmatelor legate de cei necăsătoriți, fără partener și fără copii, datele acumulate pe parcursul desfășurării sale au făcut ca aceste aspecte să capete relevanță în contextul formulării răspunsului la întrebarea privind consecințele acestui status marital, relațional și parental. S-a conturat astfel necesitatea unei treceri în revistă a conceptelor și teoriilor dezvoltate de cercetătorii sociali care au studiat această problemă. Rezultatul acestui demers a constituit cadrul general de interpretare a datelor obținute din analiza de conținut a discuțiilor online și ancheta pe bază de chestionar online.

Pe parcursul cercetării a devenit evident că aproape toate atributele care descriu „adulții nepereche” vizați de acest studiu - necăsătoriți, fără parteneri, fără copii și vârste dincolo de prima tinerețe - au potențial de stigmatizare. Considerate separat, potențialul lor discreditant poate fi apreciat ca mai mare sau mai mic. Luate însă împreună și adăugând sexul feminin - căci în mediul urban și mai ales în capitală sunt mai multe femei necăsătorite cu vârste peste 35 de ani decât bărbați - ele se potentează reciproc, în sens negativ, accentuând „deficitul” și crescând riscul devalorizării sociale.

Din reacțiile celor solicitați să recomande participanți eligibili pentru interviuri s-a văzut că, în opinia unora dintre ei, indivizii care cumulează respectivele caracteristici sunt cel puțin „ciudați”, dacă nu cam „nebuni”. Analiza discuțiilor pe forumuri și, într-o oarecare măsură, răspunsurile la chestionarul online au confirmat existența unor percepții negative cu privire la această categorie de

---

³⁹ Dorothy Y. Deegan (1951/1969) apud Leonard Cargan și Matthew Melko, *Singles: Myths and Realities* (Beverly Hills: Sage Publications, 1982).

⁴⁰ Erving Goffman, *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity* (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1963), 144.

persoane. Datele prezentate în acest capitol arată că, într-adevăr, și la nivelul societății românești se poate vorbi de prezența, în termenii lui Kaufmann, a unui „deget acuzator”⁴¹ îndreptat spre aceste persoane, ca indicator al anormalității. „Acuzațiile” care în urmă cu un secol apăreau în publicații sub semnături mai mult sau mai puțin ilustre se regăsesc în prezent sub vălul anonimității în medii precum cel al forumurilor online. În rest, se poate vorbi de „clișee” ascunse sub ironii, dar și, de multe ori, tăcere.

Ca indivizi discreditabili, celibatarii fără partener și fără copii au posibilitatea de a limita efectele negative ale stigmatizării prin dezvoltarea unor strategii de control a informației discreditante. Este ceea ce au încercat să facă unele persoane contactate în etapa de recrutare a participanților la interviuri prin ascunderea informației privind eligibilitatea lor, respectiv invocarea unor motive de neeligibilitate care să anuleze cel puțin un atribut cum este lipsa unui partener. Ancheta online a arătat, de asemenea, că cel puțin o parte dintre cei necăsătoriți, fără partener și fără copii evită discuțiile pe marginea acestor aspecte ale identității lor cu persoanele care nu au deja aceste informații.

Urmărind istoria social-politică a României și modul de utilizare, inclusiv în prezent, a limbajului cu privire la indivizii necăsătoriți se evidențiază acel „centru stabil”⁴² al unor vechi stereotipuri legate de această categorie de persoane, cu rădăcini în cultura și societatea românească, preponderent rurală (până relativ recent), ortodoxă și familist-colectivistă. Astfel, la început de mileniu trei regăsim ideea că oamenii fără familie și mai ales fără copii sunt „neîmpliniți”, femeile necăsătorite trecute de prima tinerețe „nu mai sunt folositoare sub nicio formă”, iar bărbații fără soție și copii „nu vor lăsa în urma lor nimic” și „se vor stinge singuri”.

Din analizele prezentate în acest capitol, ca și din cele prezentate anterior, se remarcă persistența în limbajul curent a sintagmei *fată bătrână* și modul în care aceasta contribuie la procesul de categorizare și de transmitere a reprezentărilor sociale negative legate de femeia peste 30-35 de ani care nu a fost căsătorită niciodată, nu are copii și nici partener. Conotația de virginitate a acestei expresii s-a pierdut aproape de tot, dar acolo unde este sugerată, ea are un potențial suplimentar de stigmatizare. În cazul femeilor, semnificația vârstei este mai mare, iar devierea de la succesiunea „normală” a evenimentelor vieții și de la calendarul colectiv, chiar în variantele moderne și mai flexibile ale acestuia din urmă, este mult mai atent observată și subliniată.

Chiar dacă datele obținute în urma analizei de conținut și a anchetei online nu sunt reprezentative statistic, ele sugerează că, deși căsătoria și parentalitatea își pierd caracterul de obligativitate, înaintarea în deceniul patru al vieții ca individ necăsătorit și fără copii încă produce

⁴¹ Jean-Claude Kaufmann, *Femeia singură și Făt-Frumos*, trad. Dana Ligia Ilin (București: Humanitas, 2008), 54.

⁴² Knights susține că stereotipurile sunt entități culturale complexe care pot avea un miez sau centru stabil și zone periferice fluide, maleabile, receptive la context. Mark Knights, „Historical stereotypes and histories of stereotype” în *Psychology and history: interdisciplinary explorations*, ed. Cristian Tileagă și Jovan Byford (Cambridge: Cambridge University Press, 2014), 242-267.

nedumerire și curiozitate, iar tendința de a căuta motive care țin de deficiențe individuale se păstrează.

Rezultatele chestionarului online arată că în mediul urban, cu deosebire în București, adultul peste 35 de ani, necăsătorit și fără copii, mai ales de sex feminin, este departe de a mai fi o raritate. Aproape toți respondenții au recunoscut că au cel puțin o rudă, prieten(ă) sau altă cunoștință din această categorie, iar o cincime dintre ei cunosc mai mult de 5 persoane cu acest status.

Discuțiile online și răspunsurile la chestionar evidențiază - cel puțin în mediul urban - și acele zone periferice ale stereotipurilor legate de necăsătorie și nonparentalitate, respectiv zonele fluide, flexibile în care vechile prejudecăți se estompează, suferă modificări și permit infuzia unor concepte precum „alegere personală”, „libertate” sau „independență”. Nici acestea nu sunt însă acceptate necondiționat. Alegerile individului trebuie să aibă ca obiectiv fericirea personală, iar un eșec în această direcție trebuie să fie asumat exclusiv de cel care a făcut respectiva „alegere”.

Deși ideea de cuplu nu se mai confundă cu cea de cuplu marital, ea apare, totuși, ca principal factor de diferențiere. A fi în cuplu, respectiv într-un parteneriat sexual, devine mai important decât a fi căsătorit sau decât a avea copii, constituind un nou imperativ individual. Postările online evidențiază inclusiv așa-numita „sexualitate obligatorie”. Cei care nu-și doresc sau nu simt nevoia unei relații „nu sunt chiar în deplinătatea facultăților mintale”, iar bărbații care își doresc un parteneriat sexual fără să aibă prea mult succes în acest sens sunt demni de milă și de tot disprețul.

În cazul femeilor cu nivel înalt de educație și statut socioeconomic ridicat, neîndeplinirea imperativului de formare a unui cuplu este explicată, de multe ori, prin „pretențiile exagerate” pe care acestea le-ar avea. Acest motiv este mai puțin invocat în cazul bărbaților, a căror necăsătorie este pusă, în principal, pe seama evitării responsabilităților și libertinajului sexual. Imaginea-stereotip a femeii ultraselective devine din ce în ce mai puternică și pare să fie parțial internalizată de cele în cauză. Rezultatele anchetei online arată însă că aceste femei își doresc, în general, un partener egal cu ele ca vârstă, nivel socioeconomic și de educație. Cu alte cuvinte, se caută un partener pe principiul homogamiei, adică exact ceea ce stă la baza majorității mariajelor realizate în România ultimelor decenii.

O concluzie legată de consensul sau gradul de acceptare al stereotipurilor negative cu privire la românii de o anumită vârstă care nu s-au căsătorit și nu au copii necesită o investigație cu mijloace care să asigure un grad mai mare de reprezentativitate. Se poate aprecia, totuși, că acceptarea „adevărului” acestor percepții negative este influențată și de faptul că, în România, spre deosebire de alte părți ale lumii, nu a existat până în prezent niciun demers real și asumat de contestare a acestora. Intrarea și rămânerea într-o categorie socială stereotipizată și stigmatizată istoric și aproape universal este una dintre cele mai importante consecințe ale înaintării în viață ca adult necăsătorit, fără copii și fără partener.

Capitolul VI, intitulat „Celibat și nonparentalitate, în «pliuri singulare»”, prezintă rezultatele interviurilor de tip povestea vieții. Componenta narativ-biografică a acestui studiu completează triada istorie-societate-biografie fără de care, așa cum spunea Mills, nu poate exista „un studiu reușit despre om”.⁴³ În capitolele anterioare s-a urmărit, în termenii lui Lahire⁴⁴, socialul „în stare depliată”, respectiv acele realități transindividuale reprezentate de contextele istorice, socioculturale și demografice. În acest ultim capitol au fost prezentate realitățile unor actori individuali, respectiv socialul „în stare pliată, individualizată”.

Așa cum s-a amintit anterior, interviurile de tip povestea vieții au fost realizate în prima fază de cercetare, iar o parte dintre informațiile desprinse din acest cadru au contribuit la unele alegeri metodologice realizate în etapele care au urmat, inclusiv la construirea unor itemi ai chestionarului online. Plasarea acestui capitol la finalul lucrării răspunde însă unei logici de prezentare (și înțelegere) a subiectului investigat pornind de la contexte foarte largi către dimensiunea individuală. Acest demers a urmărit obiectivul de explorare a experiențelor unor adulți necăsătoriți, rezidenți urbani fără copii și fără partener, trecuți de 35 de ani.

Deși poveștile de viață ale participanților la interviuri nu constituie cazuri „ilustrative” sau „tipice”, s-a plecat de la ideea că aceste experiențe singulare nu sunt neapărat „nerepetabile” sau „unice”⁴⁵. Informațiile culese în cadrul interviurilor evidențiază diferitele circumstanțe care au condus persoanele intervievate pe trasee biografice în afara mariajului, spre statutul de indivizi fără partener și fără copii. S-a optat pentru utilizarea termenului de „circumstanțe” (sau „împrejurări”) - și nu de „motive” - ale necăsătoriei și nonparentalității în special pentru a se sublinia ideea că în evoluțiile biografice ale indivizilor nu se poate vorbi, în general, de relații cauzale directe care să nu fie mijlocite de o multitudine de interacțiuni și contexte (istorice, socioeconomice, instituționale, familiale, interpersonale etc.). Acestea din urmă acționează atât din exterior, cât și din interiorul individului, prin integrarea lor în arhitectura cognitiv-emoțională a acestuia, influențând diferitele alegeri pe parcursul vieții.

În acest capitol, s-a acordat o atenție deosebită descrierii contextelor familiale și interpersonal-afective, respectiv circumstanțelor socializării primare a celor intervievați și personajelor semnificative din viața lor. Din relatările participanților se desprinde faptul că o mare parte dintre opiniile și atitudinile lor față de mariaj, cuplu și copii au ca fundament experiențe din copilărie. Întâmplător sau nu - aceasta rămânând o temă de investigat în viitor -, în cazul celor intervievați, relațiile de cuplu dintre părinți (și uneori relațiile de familie în general), au înclinat mai mult către zona conflictuală (în câteva cazuri, chiar conflictual-distructivă).

Mediul familial, în special calitatea relațiilor maritale din cuplul parental, poate influența

---

⁴³ Mills, *Imaginația sociologică*, 214.

⁴⁴ Lahire, *Omul plural*.

⁴⁵ Lahire, *Omul plural*, 19.

atitudinile față de căsătorie și relațiile de cuplu ale copiilor deveniți adulți, însă nu poate explica, el singur, statusul relațional al acestora din urmă. Efectele sale nu pot fi complet izolate de cele ale altor medii și parteneri de interacțiune. Trebuie subliniat însă faptul că, în lipsa unei familii proprii, legalizată sau nu, în majoritatea cazurilor, cele mai semnificative persoane pe parcursul vieții indivizilor rămân membrii familiei de origine (părinții și, eventual, frații) și relațiile cu aceștia. Acest lucru a fost evidențiat, de asemenea, de mai multe studii efectuate în diferite contexte culturale, dar și de ancheta online prezentată în capitolul anterior.

Pe lângă aspectele ce țin de familia de origine, în relatările persoanelor intervievate se regăsesc multe dintre „motivele” necăsătoriei și nonparentalității menționate în literatura de specialitate - focalizarea asupra educației și carierei, destrămarea unor relații de cuplu de mai scurtă sau lungă durată datorită infidelităților, dorința de libertate și independență etc. - acestea fiind mai mult sau mai puțin recunoscute și invocate ca atare de cei intervievați.

Circumstanțele particulare legate de familia de origine, traseele educaționale și profesionale și experiențele de cuplu ale celor intervievați trebuie înțelese în cadrele istorice și socioculturale generale. Așa cum au subliniat și unii dintre aceștia, dezvoltarea lor ca adulți a avut loc, spre deosebire de toate generațiile anterioare, în contextul reducerii presiunii sociale de realizare a mariajelor și parentalității până la o anumită vârstă, dar și a beneficiilor oferite în regimul trecut. Nu se poate spune că acestea din urmă au dispărut complet, toate societățile valorizând și recompensând, într-un fel sau altul, formarea familiilor și penalizând, fie și simbolic, existența în afara mariajului și nonparentalitatea. A devenit însă mult mai acceptabil, chiar și în România, ca momentul căsătoriei să fie mult împins în timp. Această amânare a formării cuplurilor maritale are uneori consecințe mai puțin anticipate de cei în cauză.

Deși sunt departe de a idealiza mariajul, participanții la interviuri nu s-au declarat (total) împotriva instituției căsătoriei și cu atât mai puțin împotriva ideii de cuplu sau de copii. Ceea ce contează însă pentru ei, cu atât mai mult cu cât înaintează în vârstă, este găsirea „partenerului potrivit” a cărei prezență să aducă un plus (valoare) în viața lor și să contrabalanseze eventuale „pierderi” (libertatea, independența etc.). În cazul celor intervievați, apariția unui eventual copil este condiționată, de cele mai multe ori, de realizarea unui cuplu stabil, un aspect subliniat în mod repetat pe parcursul acestei teze.

La ambivalența manifestată cu privire la statutul de persoană „celibatară”/„singură”/ „liberă” se adaugă, în multe cazuri, o atitudine de expectativă cu privire la găsirea unui partener de cuplu. Se poate aprecia că, mai ales în cazul femeilor din mediul urban cu educație superioară și vârste peste cea medie la căsătorie, acest tip de atitudine, suprapusă peste preferințele maritale (parteneriale) relativ inflexibile, reduc semnificativ șansele formării unui cuplu într-o piață maritală (partenerială) în care se găsesc în mare dezavantaj numeric.

Limitele cercetării și direcții viitoare de cercetare

Limitele prezentului demers de cercetare țin, în primul rând, de caracterul său exploratoriu. Pe cât de multe „uși” (teme) au fost deschise în cadrul acestui studiu, tot atâtea au rămas închise sau doar întredeschise. O limită evidentă ține de modalitățile de eșantionare (non-probabilistică), dimensiunile mici ale eșantioanelor utilizate și lipsa de reprezentativitate statistică, precum și de caracterul nereplicabil al analizelor de conținut. În plus, datele statistice demografice prelucrate în cadrul acestui studiu nu includ rezultatele recensământului din 2022, acestea nefiind încă publicate.

În această teză s-a sugerat că la nivelul societății românești stereotipurile și stigmatizarea celibatarilor fără copii persistă mai ales datorită faptului că au atins, în trecut, un consens social care nu a fost până acum, cu adevărat, analizat critic sau combătut public. Subiectul stigmatizării acestei categorii de persoane ar putea constitui o primă direcție specifică de cercetare prin metode și tehnici care să furnizeze date reprezentative pentru populația românească.

O altă direcție de cercetare care poate fi urmărită în viitor este cea legată de accesarea, eventual în regim special, și prelucrarea datelor statistice demografice cu privire la starea civilă corelată cu vârsta, rezidența, nivelul de educație, tipul de gospodărie, numărul nașterilor etc. la nivel de unități administrativ-teritoriale mai mici. Aceste informații ar putea fi utile în analiza unor piețe maritale locale, dar și în elaborarea unor strategii de marketing și vânzări ale unor furnizori de produse și servicii.

Având în vedere tendința (care pare să se permanentizeze) ca numărul absolvenților de studii superioare să fie mai mare decât al absolvenților bărbați, ar putea fi extrem de util un studiu privind un posibil fenomen de tip „marriage squeeze” pe criteriul educațional, homogamia educațională fiind unul dintre cei mai stabili factori în alegerea partenerilor maritali.

Un alt subiect care ar putea fi abordat în viitor privește influența calității relațiilor maritale din familiile de origine asupra atitudinilor privind relațiile de cuplu și căsătoria sau asupra comportamentelor nupțiale ale tinerilor adulți.